

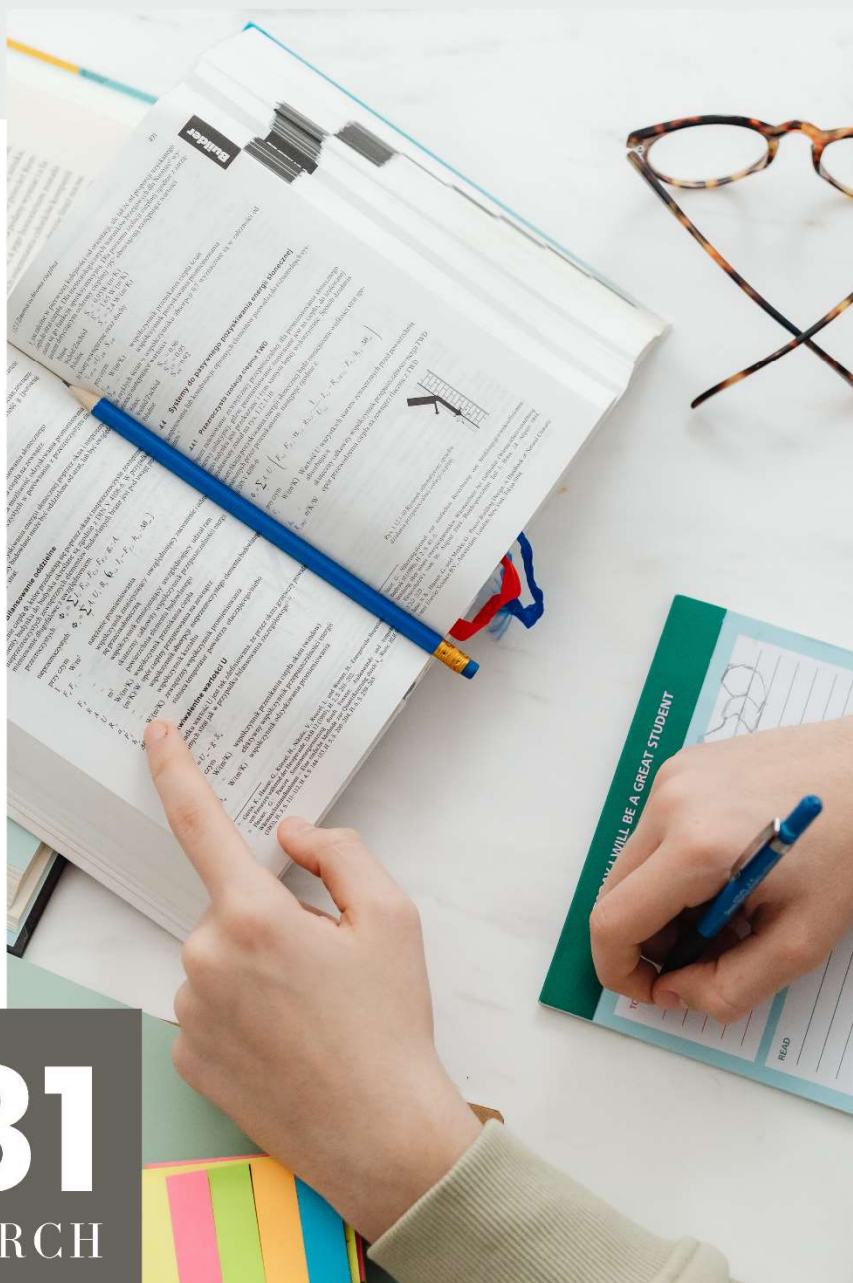
COLLECTION

Innovation, integration and modern
problems in the scientific activities of young
researchers and students: theory and
practice

www.d-pressa.com

31
MARCH

Jizzakh, Uzbekistan

MINISTRY OF HIGHER EDUCATION, SCIENCE AND INNOVATION OF
THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

JIZZAKH BRANCH OF THE NATIONAL UNIVERSITY OF UZBEKISTAN
NAMED AFTER MIRZO ULUGBEK

SCIENTIFIC JOURNAL OF SCIENCE TECHNOLOGY & DIGITAL FINANCE
JOURNAL OF INTERNATIONAL SCIENCE NETWORKS

Innovation, integration and modern problems in the scientific activities of young
researchers and students: theory and practice collection of materials of the
international scientific and practical conference on the topic

(March 31, 2026)

Jizzakh-2026

GRAFITING INSON HAYOTIGA PSIXOLOGIK TA'SIRI

Yusupov Umidjon Salim o'g'li
Oriental universiteti o'qituvchisi
Qurbonova Diyora Baxtiyorovna
Oriental universiteti talabasi
uyusupov080@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur tezisda grafitining inson ruhiy holati, shaxsiy o'zini ifodalashi va shahar muhitini idrok etish jarayoniga ta'siri psixologik nuqtayi nazardan tahlil qilingan. Grafiti ijodiy faoliyat, emotsional kechinmalarni tashqi shaklda ifodalash va ijtimoiy fikrni namoyon etish vositasi sifatida yoritilgan. Shu bilan birga, ruxsatsiz hamda tartibsiz yozuvlar shahar makonida xavotir, tartibsizlik hissi va salbiy ijtimoiy tasavvurlarni shakllantirishi mumkinligi ko'rsatib o'tilgan. Grafitini baholashda uning mazmuni, yaratilgan muhiti, estetik sifati va huquqiy maqomini hisobga olish zarurligi asoslangan.

Kalit so'zlar: grafiti, psixologik ta'sir, o'zini ifodalash, emotsional holat, shahar muhiti, kreativlik, ijtimoiy idrok, vandalizm, ko'cha san'ati, psixologik farovonlik.

Zamonaviy shaharlarda grafiti oddiy yozuv yoki devorga chizilgan tasvirdan ko'ra murakkabroq ijtimoiy-psixologik hodisa sifatida namoyon bo'lmoqda. U ayrim holatlarda ko'cha san'atining o'ziga xos shakli, shaxsning ichki kechinmalarini ifodalash vositasi va jamiyatdagi muammolarga munosabat bildirish usuli sifatida qabul qilinadi. Boshqa holatlarda esa ruxsatsiz yozuvlar, tasvirlar va belgilar jamoat mulkiga zarar yetkazuvchi vandalizm ko'rinishi sifatida baholanadi. Shu sababli grafitining inson hayotiga psixologik ta'sirini faqat ijobiy yoki faqat salbiy hodisa sifatida izohlash yetarli emas.

Psixologik nuqtayi nazardan grafiti, avvalo, shaxsning o'zini ifodalash ehtiyoji bilan bog'liqdir. Inson o'z fikrlari, his-tuyg'ulari, noroziligi yoki orzu-intilishlarini turli shakllarda namoyon etishga harakat qiladi. Tasviriy faoliyat esa verbal ifodalash qiyin bo'lgan kechinmalarni rang, shakl va ramzlar orqali tashqi muhitga ko'chirish imkonini beradi. Ayniqsa, o'smirlik va yoshlik davrida o'zligini izlash, tengdoshlar orasida tan olinish va shaxsiy pozitsiyasini namoyon etishga intilish kuchayadi. Grafiti ana shu ehtiyojlarning biri sifatida yuzaga chiqishi mumkin.

Grafiti bilan shug'ullanish jarayonida ijodkor inson uchun ichki zo'riqishni kamaytirish, hissiy yengillikni his qilish va o'z qobiliyatini namoyon etish imkoniyati paydo bo'ladi. Bunday faoliyatda tasavvur, kreativ tafakkur, ranglarni uyg'unlashtirish, obraz yaratish hamda makonni yangicha talqin qilish kabi psixologik jarayonlar ishtirok etadi. Mazmunli va estetik jihatdan puxta ishlangan grafiti shaxsda ijodiy qoniqish hissini kuchaytirishi mumkin. Shu bilan birga, grafiti yaratishga undovchi motivlar turlicha bo'lib, ular orasida hayajon, tavakkal, nazorat hissi va boshqalar e'tiborini jalb qilish istagi ham uchraydi [1].

Grafiti insonning atrof-muhitni idrok etishiga ham ta'sir ko'rsatadi. Shahar muhiti faqat binolar va yo'llardan iborat jismoniy makon emas, balki odamlarning ruhiy holati, xavfsizlik hissi va kayfiyatiga ta'sir etuvchi psixologik makondir. Ruxsat asosida yaratilgan, mazmuni tushunarli va estetik jihatdan jozibali devoriy tasvirlar hududga o'ziga xoslik bag'ishlashi, odamlarning qiziqishini oshirishi va kundalik muhitni jonlantirishi mumkin. Shahar san'ati bilan boyitilgan muhitning ayrim shakllari subyektiv stress, xavotir va salbiy kayfiyatni kamaytirishga xizmat qilishi mumkinligi empirik tadqiqotlarda qayd etilgan [2].

Biroq grafitining barcha ko'rinishlari bir xil ta'sirga ega emas. Tartibsiz, tajovuzkor mazmundagi yoki ruxsatsiz yozuvlar ayrim insonlarda bezovtalik, xavfsizlikka nisbatan shubha va hududning nazoratsiz qolganligi haqidagi tasavvurni kuchaytirishi mumkin. Bunda inson tasvirning o'zinigina emas, balki u joylashgan muhitni ham baholaydi. Masalan, qarovsiz devorlar, buzilgan inshootlar va ko'plab tartibsiz yozuvlar birgalikda hududdagi ijtimoiy tartibning zaiflashgani haqidagi salbiy taassurotni yuzaga keltiradi. Natijada odamning ushbu joyda uzoq vaqt qolish yoki erkin harakatlanish istagi pasayishi mumkin.

Grafitining ijtimoiy ta'siri ham muhimdir. U muayyan guruhning qadriyatlari, kayfiyati yoki jamiyatdagi voqealarga munosabatini aks ettirishi mumkin. Siyosiy yoki ijtimoiy mazmundagi grafiti odamlarning mahalla, jamoa va ijtimoiy birdamlik haqidagi baholariga ta'sir ko'rsatishi aniqlangan [3]. Demak, grafiti shunchaki individual ijod mahsuli emas, balki muayyan ijtimoiy xabarni uzatuvchi ramziy vosita hamdir. Uning ta'siri mazmun, tasvir uslubi, joylashuv va tomoshabinning shaxsiy tajribasiga qarab farqlanadi.

Grafitidagi obrazlarning emotsional xususiyatlari tomoshabinning ruhiy holatiga bevosita ta'sir qilishi mumkin. Masalan, yoqimli ranglar, uyg'un shakllar va ijobiy mazmundagi tasvirlar estetik zavq uyg'otsa, qo'rqinchli, tajovuzkor yoki keskin obrazlar xavotir va noqulaylik hissini yuzaga keltirishi mumkin. Shahar grafitisidagi yuz ifodalari insonning emotsional va xulqiy reaksiyalariga ta'sir ko'rsatishi mumkinligi maxsus tadqiqotlarda o'rganilgan [4]. Shuning uchun jamoat makonidagi tasvirlarni yaratishda estetik mezonlar bilan bir qatorda psixologik ta'sir ham hisobga olinishi lozim.

Bolalar va o'smirlarning grafitiga munosabatini shakllantirishda tarbiyaviy yondashuv alohida ahamiyatga ega. Faqat taqiqlash yoki jazolashga asoslangan usul har doim ham kutilgan natijani bermaydi. Yoshlarning ijodiy ehtiyojlarini qonuniy va ijtimoiy foydali yo'nalishga burish maqsadga muvofiqdir. Maktab, mahalla va yoshlar markazlarida maxsus devoriy tasvirlar yaratish maydonlarini tashkil etish, tematik tanlovlar o'tkazish hamda tasviriy san'at to'garaklarini rivojlantirish orqali grafitining ijodiy salohiyatidan samarali foydalanish mumkin.

Grafitini psixologik jihatdan baholashda uchta omilni farqlash zarur. Birinchidan, tasvirning mazmuni va emotsional yo'nalishi e'tiborga olinadi. Ikkinchidan, grafiti ruxsat berilgan joyda yaratilganmi yoki jamoat hamda xususiy mulkka zarar yetkazganmi, degan masala muhimdir. Uchinchidan, uning shahar muhitiga estetik va ijtimoiy ta'siri tahlil qilinishi lozim. Mazkur mezonlar grafitini

san'at, shaxsiy o'zini ifodalash yoki vandalistik xatti-harakat sifatida to'g'ri baholash imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, grafitining inson hayotiga psixologik ta'siri ko'p qirrali xususiyatga ega. Mazmunli, estetik va qonuniy ravishda yaratilgan grafiti ijodiy faollikni rag'batlantiradi, shaxsning o'zini ifodalashiga imkon yaratadi hamda shahar muhitining jozibadorligini oshirishi mumkin. Aksincha, ruxsatsiz, tartibsiz va tajovuzkor mazmundagi grafiti ayrim insonlarda xavotir, bezovtalik va ijtimoiy tartibsizlik hissini kuchaytiradi. Shu bois grafitiga faqat taqiqlanishi kerak bo'lgan hodisa sifatida emas, balki to'g'ri boshqarish, tarbiyaviy yo'naltirish va psixologik jihatdan oqilona tashkil etish talab qilinadigan ijtimoiy-madaniy fenomen sifatida yondashish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Weisel D.L. Graffiti. Problem-Oriented Guides for Police. Problem-Specific Guide Series. No. 9. - Washington, DC: U.S. Department of Justice, Office of Community Oriented Policing Services, 2002.
2. Mikuni J., Dehove M., Dörrzapf L. va boshqalar. Art in the city reduces the feeling of anxiety, stress, and negative mood: A field study examining the impact of artistic intervention in urban public space on well-being // Wellbeing, Space and Society. - 2024. - Vol. 7. - Article 100215.
3. Pollmanns C., Hommel B., Koyuncu A. va boshqalar. If graffiti changed anything, it would be illegal. The influence of political graffiti on the evaluation of social cohesion in neighborhoods // PLOS ONE. - 2023. - Vol. 18, No. 8. - e0288948.
4. Erkan I. The impact of urban graffiti with facial expressions on human behavioral and emotional experiences in a VR environment // Archnet-IJAR: International Journal of Architectural Research. - 2024. - Vol. 18, No. 2. - P. 409-425.
5. Taylor M.F. Addicted to the risk, recognition and respect that the graffiti lifestyle provides: Towards an understanding of the reasons for graffiti engagement // International Journal of Mental Health and Addiction. - 2012. - Vol. 10. - P. 54-68.
6. Halsey M., Young A. The meanings of graffiti and municipal administration // Australian and New Zealand Journal of Criminology. - 2002. - Vol. 35, No. 2. - P. 165-186.